

Маріупольський державний університет
Кафедра права та публічного адміністрування

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
ОКШ 1.2.5 ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА ТА ПРОЦЕСУ
(шифр і назва навчальної дисципліни)

Освітньо-професійна програма _____ Право _____
(назва)
Спеціальність _____ 081 Право _____
(код та найменування спеціальності)
Спеціалізація _____
(назва спеціалізації)
Факультет _____ економіко-правовий _____
(назва факультету)

2020–2021 рік

Міністерство освіти і науки України
Маріупольський державний університет

Робоча програма

Проблеми конституційного права та процесу

для здобувачів вищої освіти ОПП «Право»

спеціальності 081 Право

Розробник: д.ю.н., професор кафедри права та публічного адміністрування
Волік В.В.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри права та публічного адміністрування
Маріупольського державного університету

Протокол від «28» серпня 2020 року, №1.

В.о. завідувача кафедри права та публічного адміністрування

МДУ

Черних С.М.

д.ю.н., доцент, доцент кафедри права та публічного адміністрування

«28» 08 2020 року

©Волік В.В., 2020 рік
©МДУ, 2020 рік-

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітньо-кваліфікаційний рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>заочна форма навчання</i>
Кількість кредитів – 5	Галузь знань _081-Право_ (шифр і назва)	Нормативна	
	Напрямок підготовки - Правознавство_ (шифр і назва)		
Модулів – 2	Спеціальність (професійне спрямування): ___ правознавство ___	<i>Рік підготовки:</i>	
Індивідуальне науково-дослідне завдання		1-й	1-й
Загальна кількість годин - 150		<i>Семестр</i>	
		1,2-й	1,2-й
		<i>Лекції</i>	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 70	Освітньо-кваліфікаційний рівень: магістр	34 год.	14 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		36 год.	14 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		-	-
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	100 год.
		<i>ІНДЗ:</i>	
20	22		
Вид контролю: залік, екзамен			

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета. Формування та поглиблення у здобувачів освітнього ступеня «магістр» теоретичних і практичних знань, умінь і навичок практичної юридичної діяльності, інших компетентностей у сфері конституційно-правових явищ, інститутів і норм вітчизняного конституційного права та процесу. Крім того, курсом передбачається вивчення правової природи суспільних відносин, що виникають у зв'язку з реалізацією суб'єктами конституційних відносин своїх прав і обов'язків, які складаються в процесі організації і здійснення публічної влади. У процесі вивчення курсу студенти також отримають знання про конституційне процесуальне право як галузі права та ознайомляться з існуючими проблемами, що виникають під час реалізації конституційних процесуальних норм; про організацію роботи Верховної Ради України та її органів, Президента України, системи органів виконавчої влади, органів Автономної республіки Крим, органів місцевого самоврядування, Конституційного суду України тощо. По закінченню дисципліни студенти знатимуть зміст основних інститутів конституційного права та процесу України, вмітимуть їх аналізувати в історичному та порівняльному плані, отримають всебічну картину сучасного конституційного ладу нашої країни і водночас будуть розуміти актуальні нормативні положення, які мають вихідне значення для всіх інших галузей права.

Завдання:

- забезпечення засвоєння сукупності юридичних норм, які закріплюють конституційний лад України, форму правління і форму державного устрою, політичний режим, визначають організацію, компетенцію і порядок діяльності вищих, центральних і місцевих органів державної влади, місцевого самоврядування, основні права й обов'язки громадян, іноземців та осіб без громадянства, виборче право і виборчу систему України;
- формування самостійного мислення, навичок аналізу актуальних положень та норм конституційного права України, порівняння та співставлення його з основами державного (конституційного) права зарубіжних країн;
- з'ясування питань понятійного апарату, що використовується в межах конституційного права України, та вміння ним користуватися;
- поглиблення знань прикладного характеру;
- розвиток загальної політико-правової культури студентів.

Місце навчальної дисципліни в освітній програмі навчальна дисципліна «Проблеми конституційного права та процесу» належать до обов'язкових/вибіркових навчальних дисциплін професійної підготовки освітньо-професійної програми Право спеціальності 081 Право освітнього рівня «Магістр».

Передумови для вивчення дисципліни вивчення дисципліни «Проблеми конституційного права та процесу» відбувається після засвоєння таких навчальних дисциплін: Конституційне право; Конституційний процес.

Результати навчання

знати:

- еволюцію, сучасний стан й основні сучасні тенденції розвитку конституційного права України як провідної галузі національної системи права;
- предмет і метод конституційно-правового регулювання; основні джерела конституційного права України; основні конституційно-правові поняття й терміни; сутність і зміст засад конституційного ладу України; конституційно-правові засади статусу людини і громадянина в Україні, інститутів громадянського суспільства;
- конституційні форми безпосередньої демократії в Україні, зміст їх правового регулювання;
- конституційно-правовий статус органів державної влади та місцевого самоврядування в Україні;
- державний та адміністративно-територіальний устрій України, правовий статус адміністративно-територіальних одиниць у складі України

вміти:

- будувати професійну діяльність, виходячи з конституційних принципів (державного суверенітету, верховенства права, законності, пріоритету прав людини тощо);
- застосовувати, за необхідності, приписи чинної Конституції України безпосередньо, з посиланням на норми, що їх деталізують;
- здійснювати конституційно-правову кваліфікацію подій і явищ, що відбуваються у різних сферах суспільного життя;
- давати конституційно-правову оцінку рішень і дій органів публічної влади та їх посадових осіб;
- аналізувати чинне конституційне законодавство України та існуючу практику з точки зору конституційно-правової теорії;
- аргументовано відстоювати власну точку зору з позицій науки конституційного права та чинного конституційного законодавства.

Програма складається з двох змістових модулів:

Модуль 1 – Специфіка конституційно-правових явищ в Україні

Модуль 2 – Специфіка інститутів і норм вітчизняного конституційного права та процесу.

3. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. Специфіка конституційно-правових явищ в Україні

Тема 1. Конституційне право України як галузева юридична наука та навчальна дисципліна

Поняття конституційного права України як науки та навчальної дисципліни. Співвідношення між конституційно-правовою наукою та політико-правовою практикою і навчальним процесом.

Об'єкт і предмет науки конституційного права України. Політико-правові явища (конституційно-правові відносини, конституційно-правові норми, конституційно-правова практика та конституційно-правові доктрини) як предмет науки конституційного права України.

Завдання та функції науки конституційного права України. Евристична, гносеологічна та онтологічна функції науки конституційного права України. Інструментальна, прогностична та ідеологічно-виховна (світоглядна) функції науки конституційного права України.

Система науки конституційного права України. Предметний підхід до характеристики системи науки конституційного права України. Принципи і теорії в системі науки конституційного права України. Основні підсистеми науки конституційного права України: наукові дисципліни, наукові підгалузі, проблемні напрямки.

Методологія науки конституційного права України. Принципи конституційно-правових досліджень. Філософські підходи, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання в науці конституційного права України. Джерела науки конституційного права України.

«Конституційне право України» як базова навчальна дисципліна. Мета «Конституційного права України» як навчальної дисципліни. Джерела навчальної дисципліни «Конституційне право України».

Тема 2. Конституційне право України як провідна галузь національної системи права

Поняття конституційного права України. Конституційне право України як галузь права, наука і навчальна дисципліна. Місце і роль конституційного права в сучасній національній системі права України.

Предмет конституційно-правового регулювання і конституційно-правових відносин в Україні. Фундаментальний, політико-правовий характер відносин, що складають предмет конституційного права України.

Метод конституційно-правового регулювання в Україні. Класифікація способів правового регулювання, що складають предмет конституційного права України. Імперативний і диспозитивний способи правового регулювання. Уповноважування,

зобов'язання та заборона. Субординація і координація в конституційно-правовому регулюванні. Конституційна форма як вища форма закріплення конституційно-правових цінностей і відносин.

Поняття конституційно-правових відносин, їх актуальні особливості і види. Двосторонні та багатосторонні конституційно-правові відносини. Вчення про абсолютні правовідносини. Суб'єкти та об'єкти конституційно-правових відносин: поняття, ознаки, види. Фізичні особи та організації як суб'єкти конституційно-правових відносин. Український народ як первинний суб'єкт конституційно-правових відносин. Органи публічної влади (органи державної влади та органи місцевого самоврядування) та громадські формування як суб'єкти конституційно-правових відносин.

Актуальна система конституційного права України. Поняття та види інститутів конституційного права України. Генеральні та прості, загальні та спеціальні інститути конституційного права України. Конституційно-правові норми, їх особливості та види. Особливості структури конституційно-правових норм. Матеріальні та процесуальні конституційно-правові норми. Регулятивні, охоронні та декларативні конституційно-правові норми. Абстрактні та казуальні конституційно-правові норми.

Джерела конституційного права України: нормативно-правові акти, нормативні договори, конституційно-правові звичаї. Ознаки джерел конституційного права України як галузі права. Нормативно-правові акти як основне джерело конституційного права України. Види нормативно-правових актів як джерел конституційного права: Конституція України, закони України, підзаконні нормативно-правові акти.

Тема 3. Конституція України - Основний Закон суспільства і держави

Поняття і сутність конституції. Поняття та загальна історія світового конституціоналізму. Юридична і фактична конституція. Юридична конституція у формальному і матеріальному сенсі слова. Предмет регулювання конституції. Конституція як суспільна цінність. Види конституцій.

Юридичні властивості конституції. Найвища юридична сила конституції. Політико-правовий та установчий характер конституції. Особливий порядок розробки і прийняття конституції. Підвищена стабільність конституції, особливий порядок внесення змін до конституції. Програмність конституції.

Функції конституції. Поняття і види функцій конституції. Юридична функція конституції як нормативно-правового акту. Політична, економічна та соціальна функції конституції. Ідеологічна (виховна) функція конституції. Правозахисна та обмежувальна функції конституції. Консолідуєча та стабілізуюча функції конституції.

Історія українського конституціоналізму. Конституція Пилипа Орлика. Конституційні проекти часів перебування українських земель у складі Російської

імперії. Конституційні проекти Г. Андрузького, М. Драгоманова, М. Міхновського, М. Грушевського. Конституційні акти часів національно-визвольної боротьби: Центральної Ради, Гетьманату П. Скоропадського, Директорії. Радянські конституції.

Конституційний процес в незалежній Україні. Основні етапи новітнього конституційного процесу в Україні, їхній зміст та значення. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. та її роль у конституційному процесі. Концепція нової Конституції України. Офіційні проекти нової Конституції України 1992 та 1993 рр. Конституційний договір від 8 травня 1995 р. Прийняття чинної Конституції України 28 червня 1996 р.

Юридична характеристика чинної Конституції України. Конституція України 1996 р. як конституція четвертого покоління. Форма і структура чинної Конституції України. Зміст Конституції України 1996 р. Новели чинної Конституції. Форма держави та основи правового статусу особи за чинною Конституцією України.

Порядок внесення змін до Конституції України 1996 р. Чинна Конституція України як «жорстка» конституція, загальний порядок внесення змін і доповнень до неї. Особливості процедури внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України. Роль Президента України, Верховної Ради України і Конституційного Суду України у процедурі внесення змін до Основного Закону України. Неприпустимість деяких змін до Конституції України.

Політична та конституційна реформи в Україні на сучасному етапі. Основні чинники, що обумовлюють необхідність реформ. Зміст, спрямованість і взаємозв'язок політичної й конституційної реформ.

Тема 4. Засади конституційного ладу України

Поняття конституційного ладу, його ознаки та умови. Взаємозв'язок між конституційним ладом і суспільним ладом та політикою держави. Закріплення конституційного ладу в Конституції та чинному законодавстві України.

Конституційне закріплення політичної системи України. Політичний плюралізм (багатоманітність) як основа політичної системи України. Конституційно-правовий статус основних суб'єктів політичної системи України.

Економічна система України та її конституційно-правове регулювання. Україна як держава з ринковою економікою. Економічний плюралізм (багатоманітність) як основа економічної системи України. Форми власності і тенденції їх розвитку в Україні. Державне регулювання економіки і антимонопольне законодавство.

Соціальна система і соціальна структура українського суспільства, тенденції їх розвитку. Конституційно-правові принципи соціальної політики держави та їх реалізація. Україна як соціальна держава. Конституційно-правові основи духовно-культурних відносин: освіта, наука, культура, релігія. Конституційно-правові основи міжнаціональних відносин. Мовна політика в Україні та її конституційне закріплення. Ідеологічний плюралізм (багатоманітність) як основа духовно-культурних відносин в Україні.

Поняття та ознаки засад конституційного ладу. Система та зміст принципів, що становлять засади конституційного ладу України. Людина, її права і свободи, честь і гідність як найвища соціальна цінність. Народний і державний суверенітет: поняття і взаємозв'язок. Принцип поділу влади як системотворчий принцип організації та діяльності державного механізму України. Принцип визнання та гарантування місцевого самоврядування як основа територіальної організації влади в Україні. Принципи республіканізму, унітаризму та демократизму як визначальні для форми Української держави. Принцип визнання міжнародно-правових стандартів, його роль у входженні України у світове співтовариство та процесах євроінтеграції.

Державні символи України. Державний Герб. Державний Прапор. Державний Гімн.

Тема 5. Громадянство України

Поняття та ознаки громадянства. Громадянство як особливий правовий стан. Політико-правовий характер громадянства. Стабільність громадянства. Взаємний характер відносин громадянства. Загальні та спеціальні принципи громадянства України. Принцип єдиного громадянства та його закріплення у Конституції України. Законодавство України з питань громадянства.

Категорії осіб, що належать до громадянства України. Документи, які засвідчують належність до громадянства України.

Набуття громадянства України. Підстави набуття громадянства України. Момент, з якого набувається громадянство України. Набуття громадянства України за народженням чи територіальним походженням. Застосування «принципу крові» та «принципу ґрунту» при визначенні належності до громадянства України. Вимоги до осіб, що приймаються до громадянства України. Категорії осіб, які не можуть бути прийняті до громадянства України. Поновлення у громадянстві України та інші підстави набуття громадянства України.

Припинення громадянства України. Вихід з громадянства України. Втрата громадянства України. Підстави втрати громадянства України, що можуть бути передбачені міжнародними договорами України.

Система органів, що беруть участь у вирішенні питань громадянства України, їх компетенція. Повноваження Президента України у справах з питань громадянства України. Комісія при Президентові України з питань громадянства: порядок утворення, склад, повноваження. Спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань громадянства України. Процедури з питань громадянства України.

Тема 6. Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні

Поняття основ правового статусу особи та його елементи. «Вузьке» і «широке» тлумачення основ правового статусу особи. Проблема прав людини в конституційно-правовій теорії та практиці.

Міжнародно-правові стандарти в галузі прав людини. Загальна декларація прав людини 1948 р. Міжнародні пакти про права людини 1966 р. Європейська Конвенція про захист прав та основних свобод 1950 р.

Загальні та спеціальні принципи правового статусу особи в Україні, їх відображення у Конституції та чинному законодавстві.

Основні (конституційні) права і свободи: поняття, ознаки, види. Непорушність, невід'ємність і невідчужуваність основних прав і свобод людини. Особисті (громадянські), політичні, економічні, соціальні, культурні та екологічні права та свободи. Позитивні й негативні права людини.

Права людини і права громадянина. Еволюція конституційних прав і свобод. «Покоління» основних прав і свобод. Суб'єкти конституційних прав і свобод.

Основні (конституційні) обов'язки громадян України. Поняття, ознаки та класифікація основних обов'язків.

Гарантії реалізації основних прав і свобод громадян України. Загальні та спеціальні гарантії. Стан додержання основних прав і свобод в Україні. Проблема соціально-економічних гарантій прав людини і громадянина в Україні.

«Національне питання» в Україні. Конституційно-правовий статус титульної нації та національних меншин. Статус мов в Україні. Українська мова як державна мова в Україні.

Тема 7. Основи правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні

Загальна характеристика Закону України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства в Україні». Поняття «іноземець» та «особа без громадянства». Невизнання за громадянами України належності до іноземного громадянства. Категорії іноземців та осіб без громадянства. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які мають дипломатичний чи консульський імунітет.

Підстави перебування іноземців та осіб без громадянства на території України. Документи, що засвідчують законність перебування іноземців та осіб без громадянства на території України. Віза та візовий режим.

Принципи правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні. Національний режим іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Основні (конституційні) права та свободи іноземців та осіб без громадянства в Україні. Особливості правового статусу іноземців та осіб без громадянства, які постійно проживають в Україні, а також тих, які тимчасово перебувають на її території. Особисті права іноземців та осіб без громадянства. Політичні права та свободи іноземців та осіб без громадянства в Україні. Економічні, соціальні та культурні права іноземців та осіб без громадянства в Україні.

Основні обов'язки іноземців та осіб без громадянства в Україні. Юридична відповідальність іноземців та осіб без громадянства в Україні. Персона «нон грата».

Поняття «біженець». Підстави та порядок набуття статусу біженця в Україні. Особливості правового статусу біженців в Україні. Права та обов'язки біженців. Підстави та юридичні наслідки припинення статусу біженця.

Тема 8. Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні

Право на об'єднання як політичне право громадян України. Значення цього права для розбудови в Україні демократичної, правової держави та громадянського суспільства. Поняття, ознаки та види громадських формувань. Обмеження на створення та діяльність громадських формувань.

Конституційно-правовий статус політичних партій в Україні. Поняття та ознаки політичних партій в Україні. Політичні партії як об'єднання громадян з всеукраїнським статусом. Політичний плюралізм і багатопартійність в Україні. Порядок створення та діяльності політичних партій. Реєстрація політичних партій. Членство у політичних партіях. Права та обов'язки політичних партій. Політичні партії та Українська держава. Державний контроль і нагляд за діяльністю політичних партій в Україні. Відповідальність політичних партій, їхніх засновників та учасників.

Конституційно-правовий статус громадських організацій в Україні. Поняття та ознаки громадських організацій. Міжнародний, всеукраїнський, місцевий статус громадських організацій. Порядок створення та діяльності громадських організацій. Легалізація громадських організацій. Види громадських організацій. Членство в громадських організаціях. Права та обов'язки зареєстрованих громадських організацій. Юридична відповідальність громадських організацій, їхніх засновників та учасників.

Право на свободу совісті в Україні. Взаємовідносини між державою та релігійними організаціями в Україні. Відокремлення держави від церкви і церкви від школи. Поняття, види та ознаки релігійних організацій. Порядок створення та діяльності релігійних організацій. Реєстрація статутів релігійних організацій. Права та обов'язки релігійних організацій. Відповідальність релігійних організацій.

Тема 9. Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні

Поняття інформації. Інформаційна політика України. Інформаційний суверенітет. Види та галузі інформації. Поняття інформаційної діяльності, її суб'єкти та види.

Джерела інформації. Документи як джерела інформації. Публічні виступи як джерело інформації. Режим доступу до інформації. Інформація з відкритим доступом. Інформація з обмеженим доступом. Секретна інформація. Конфіденційна інформація.

Конституційно-правовий статус друкованих засобів масової інформації. Поняття друкованого засобу масової інформації. Порядок створення та діяльності друкованих ЗМІ. Правовий статус редакції та журналіста. Права та обов'язки друкованих ЗМІ. Відповідальність друкованих ЗМІ.

Конституційно-правовий статус аудіовізуальних засобів масової інформації.

Тема 10. Референдум як інститут безпосередньої демократії в Україні

Поняття і соціальна роль референдуму. Відмінність референдуму від виборів та інших форм безпосередньої демократії. Загальна характеристика Закону України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми». Види референдумів в Україні. Всеукраїнський референдум, референдум Автономної Республіки Крим, місцеві референдуми. Обов'язковий і факультативний референдуми. Нормативний і конституційний референдуми. Практика референдумів в Україні та їх оцінка.

Предмет референдуму в Україні. Питання, які можуть бути вирішені виключно шляхом референдуму. Питання, які не можуть виноситися на референдум. Юридичні наслідки проведення референдуму з виходом за межі встановленого предмету.

Порядок підготовки і проведення референдуму, його основні стадії. Порядок ініціювання та призначення референдуму. Особливості референдуму за народною ініціативою. Матеріально-фінансове забезпечення референдуму. Порядок формування та повноваження комісії з підготовки і проведення референдуму. Порядок голосування на референдумі та визначення його результатів. Дострокове голосування. Юридичні наслідки проведення референдуму.

Консультативний референдум (дорадче опитування громадян): поняття та відмінність від соціологічного опитування.

Тема 11. Виборче право України

Поняття і види виборів в Україні, їх конституційно-правове регулювання. Соціальні функції виборів. Періодичність виборів. Виборче законодавство України.

Поняття виборчого права і його основні принципи. Виборче право в об'єктивному розумінні. Суб'єктивне виборче право. Загальне виборче право. Пряме й рівне виборче право. Таємне голосування: мета і способи. Активне і пасивне виборче право. Виборчі цени в Україні. Абсентеїзм в Україні, його причини і оцінка.

Виборча система (в широкому і вузькому розумінні). Мажоритарна і пропорційна виборчі системи в Україні.

Виборчі комісії в Україні, їх система, порядок формування та повноваження. Центральна виборча комісія, виборча комісія Автономної Республіки Крим, територіальні, окружні та дільничні виборчі комісії.

Виборчий процес, його основні принципи та стадії. Суб'єкти виборчого процесу в Україні. Виборчі округи та виборчі дільниці. Складання списків виборців. Порядок висунення і реєстрації кандидатів. Роль політичних партій у виборчому процесі. Виборча застава. Передвиборна агітація, її строки і форми реалізації. Порядок голосування. Порядок визначення результатів голосування. Порядок розподілу мандатів за пропорційною виборчою системою. «Загороджувальний бар'єр» в Україні, його значення та оцінка. Виборча квота.

Повторні вибори і повторне голосування. Визнання виборів недійсними. Відповідальність за порушення виборчого законодавства. Роль органів внутрішніх

справ у забезпеченні законності та громадського порядку під час підготовки і проведення виборів.

Тема 12. Конституційно-правовий статус Верховної Ради України

Верховна Рада України як єдиний орган законодавчої влади. Поняття парламенту і парламентаризму. Соціальне призначення і політична роль парламенту, як органа всенародного представництва. Фактори, які визначають провідну роль парламенту в державному механізмі України.

Порядок формування Верховної Ради України та її структура. Правовий статус керівництва Верховної Ради України та її органів (Погоджувальної Ради, комітетів, тимчасових комісій, депутатських фракцій). Соціальний і партійний склад Українського парламенту.

Функції та компетенція Верховної Ради України. Конституційно-правові основи взаємовідносин Верховної Ради України з Президентом України, органами виконавчої та судової «гілок влади». Парламентські процедури. Законодавчий процес в Україні та його основні стадії. Право законодавчої ініціативи в Українському парламенті. Бюджетний процес. Форми парламентського контролю за діяльністю уряду: вотум недовіри, депутатські запити і звернення, спеціальні і слідчі комісії. Акти Верховної Ради України.

Правове становище народних депутатів України. Особливості мандату народних депутатів України. Несумісність депутатського мандату з іншими видами діяльності. Права і обов'язки народних депутатів України. Основні гарантії депутатської діяльності. Підстави і порядок дострокового припинення депутатських повноважень.

Конституційно-правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Порядок його обрання, принципи діяльності. Функції та компетенція Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Акти реагування Уповноваженого на факти порушення прав людини. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень Уповноваженого.

Тема 13. Конституційно-правовий статус Президента України

Соціальне призначення, політична роль глави держави в системі вищих органів держави. Президент України як одноосібний глава держави. Президент України в системі вищих органів державної влади.

Порядок заміщення посади глави держави. Юридичні вимоги до кандидатів на пост Президента України. Загальна характеристика законодавства про вибори Президента України. Інавгурація Президента України. Символи президентської влади.

Підстави та порядок дострокового припинення повноважень Президента України. Відповідальність глави держави (імпичмент). Підстави і порядок здійснення імпичменту.

Функції та компетенція Президента України. Загальнодержавне представництво і забезпечення єдності державної влади як прерогативні функції Президента України.

Взаємовідносини глави Української держави з парламентом, урядом, державним апаратом. Повноваження глави держави у сфері вищого представництва в державі і поза нею. Роль глави держави у законодавчому процесі. Повноваження глави держави у сфері особистого статусу громадян. Президент України як Верховний Головнокомандувач Збройних Сил України. Акти глави держави. Контрасигнатура актів глави держави.

Гарантії діяльності Президента України. Недоторканність Президента України. Збереження звання Президента України. Юридичні, організаційні, матеріально-фінансові, символічно-церемоніальні та інші гарантії діяльності Президента України

Апарат Президента України, його політико-правова роль. Адміністрація Президента України. Рада національної безпеки і оборони України. Представництво Президента України в Автономній Республіці Крим. Інші допоміжні органи при Президентіві України.

Тема 14. Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України

Кабінет Міністрів України - уряд як вищий орган в системі органів виконавчої влади. Соціальне призначення і політико-правова роль уряду. Місце уряду в системі вищих органів державної влади. Порядок формування Кабінету Міністрів України та його взаємовідносини з Президентом і Верховною Радою України. Програма діяльності уряду, її політико-правове значення.

Функції та компетенція Кабінету Міністрів України. Уряд як колегіальний орган загальної компетенції. Розподіл повноважень між членами уряду. Роль Прем'єр-міністра України в організації роботи уряду. Повноваження уряду у сфері зовнішньої та внутрішньої політики. Роль Кабінету Міністрів України у законодавчому та бюджетному процесі. Взаємовідносини Кабінету Міністрів України з центральними та місцевими органами виконавчої влади.

Порядок роботи Кабінету Міністрів України. Тимчасовий Регламент Кабінету Міністрів України. Порядок проведення засідань Кабінету Міністрів України. Акти Кабінету Міністрів України.

Парламентська відповідальність уряду. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень кабінету Міністрів України.

Урядовий апарат. Завдання та функції Секретаріату Кабінету Міністрів України.

Тема 15. Конституційно-правовий статус органів судової влади і прокуратури в Україні

Поняття судової влади і правосуддя. Засади організації судової влади в Україні. Універсальна юрисдикція судів. Судочинство в Україні. Засади здійснення правосуддя в Україні. Конституційні принципи судочинства. Участь професійних суддів, народних засідателів та присяжних у здійсненні правосуддя.

Судоустрій в Україні. «Гілки судової» влади. Порядок утворення судів. Суди загальної юрисдикції. Спеціалізація судів загальної юрисдикції. Місцеві суди. Апеляційні суди. Загальні та військові суди. Спеціалізовані суди. Вищі спеціалізовані суди. Верховний Суд України - вищий судовий орган в системі судів загальної юрисдикції.

З'їзд суддів України. Вища Рада юстиції. Кваліфікаційні комісії суддів.

Конституційно-правовий статус суддів. Суддя - носій судової влади. Порядок призначення і обрання суддів. Припинення повноважень судді. Підстави і порядок припинення повноважень суддів. Права та обов'язки суддів. Гарантії незалежності суддів. Дисциплінарна відповідальність суддів.

Конституційно-правовий статус прокуратури України. Структура органів прокуратури в Україні. Функції і повноваження прокуратури України. Акти прокурорського реагування.

Тема 16. Конституційний контроль в Україні

Поняття конституційної юрисдикції та конституційного контролю. Види конституційного контролю в Україні. Конституційний контроль за часом використання, за правовими наслідками, за формою. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції.

Порядок формування Конституційного Суду України. Юридичні вимоги до кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.

Правовий статус суддів Конституційного Суду України. Права та обов'язки суддів Конституційного Суду України, гарантії їх діяльності. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень суддів Конституційного Суду України.

Функції та повноваження Конституційного Суду України. Фактори, що обумовлюють необхідність тлумачення Конституції та законів України. Офіційне тлумачення. Підстави визнання правового акту неконституційним та його юридичні наслідки. Конституційність міжнародних договорів України. Роль Конституційного Суду України у процедурі внесення змін до Конституції України та у процедурі імпічменту.

Конституційне провадження, його форми і стадії. Суб'єкти і предмет конституційного подання і конституційного звернення. Акти Конституційного Суду України, їх правова природа і значення для політико-правової теорії та практики.

Тема 17. Конституційні засади територіальної організації влади в Україні

Поняття територіального устрою держави. Державний та адміністративно-територіальний устрій України. Фактори, що впливають на територіальний устрій України. Україна як унітарна держава. Принципи адміністративно-територіального устрою України.

Система адміністративно-територіальних одиниць України. Порядок вирішення питань, пов'язаних із територіальним устроєм України. Адміністративно-територіальна реформа в Україні.

Особливості конституційно-правового статусу АРК у складі України. Конституція Автономної Республіки Крим 1998 р. Причини і зміст кримської автономії.

Особливості конституційно-правового статусу міст Києва і Севастополя у складі України. Загальна характеристика Закону України «Про столицю України - місто-герой Київ».

Тема 18. Конституційно-правовий статус центральних та місцевих органів виконавчої влади в Україні

Поняття і види центральних органів виконавчої влади. Порядок створення, реорганізації та ліквідації центральних органів виконавчої влади. Види центральних органів виконавчої влади: міністерства, державні комітети, центральні органи виконавчої влади зі спеціальним статусом. Загальна система центральних органів виконавчої влади.

Функції та компетенція центральних органів виконавчої влади. Загальне положення про міністерство, інший центральний орган державної виконавчої влади в Україні 1996 р. Структура центральних органів виконавчої влади: керівництво, колегія, урядові органи державного управління, патронатні служби, центральний апарат, територіальні підрозділи, науково-технічні ради, робочі та консультативні органи.

Конституційно-правовий статус місцевих державних адміністрацій. Функції та компетенція місцевих державних адміністрацій. Взаємодія місцевих державних адміністрацій з органами виконавчої влади вищого рівня та місцевим самоврядуванням.

Тема 19. Конституційно-правовий статус органів влади Автономної Республіки Крим

Верховна Рада Автономної Республіки Крим як представницький орган автономії. Порядок формування і структура Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Функції та повноваження Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Правовий статус постійних комісій Верховної Ради Автономної Республіки Крим та їх роль у здійсненні повноважень представницького органу автономії.

Правовий статус депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Права та обов'язки депутатів, гарантії депутатських повноважень. Конституційно-правовий статус Ради міністрів Автономної Республіки Крим, її склад та порядок формування. Функції та повноваження Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Підстави і порядок дострокового припинення повноважень Ради міністрів Автономної Республіки Крим. Правовий статус центральних органів виконавчої влади Автономної Республіки Крим. Республіканські міністерства,

республіканські комітети та республіканські органи виконавчої влади зі спеціальним статусом.

Тема 20. Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні

Поняття місцевого самоврядування, його соціальне призначення і політична роль. Основні концепції місцевого самоврядування. Принцип визнання і гарантування місцевого самоврядування як одна з основ конституційного ладу України. Принципи місцевого самоврядування в Україні.

Система місцевого самоврядування в Україні. Територіальна громада як первинний суб'єкт місцевого самоврядування.

Порядок організації, функції та повноваження органів місцевого самоврядування. Поєднання представницької і безпосередньої демократії на місцевому рівні. Місцеві вибори і референдуми, громадські слухання і місцеві ініціативи. Питання місцевого значення як предмет місцевого самоврядування.

Правовий статус депутатів місцевих рад. Імперативний мандат депутатів місцевих рад. Права та обов'язки депутатів місцевих рад. Гарантії діяльності депутатів місцевих рад.

Конституційно-правовий статус органів місцевого самоврядування. Представницькі органи місцевого самоврядування. Питання, що можуть бути вирішені тільки на сесії місцевої ради.

Виконавчі органи місцевих рад, їх система, склад і порядок формування. Виконавчі комітети місцевих рад. Управління і відділи місцевих рад. Роль керівництва місцевих рад в організації їхньої діяльності. Служба в органах місцевого самоврядування.

Взаємовідносини органів місцевого самоврядування з органами виконавчої влади. Власні і делеговані повноваження. Форми і способи контролю з боку центральної влади. Відповідальність місцевого самоврядування.

Змістовий модуль 2. Специфіка інститутів і норм вітчизняного конституційного права та процесу.

Тема 21. Предмет, джерела та система сучасного конституційного процесуального права

Системно-структурна характеристика «Конституційного процесуального права» як галузі права та законодавства. Конституційні процесуальні норми, їх особливості та класифікація. Відмінності норм конституційного процесуального права від норм матеріального права та процесуальних норм інших галузей права. Проблеми реалізації конституційних процесуальних норм.

Конституційні процесуальні відносини: поняття та зміст, суб'єкти та об'єкти. Юридичні факти. Конституційні процесуальні строки: поняття, види, початок і перебіг.

Поняття та види конституційних процедур. Відповідальність у конституційно-процесуальному праві.

Джерела «Конституційного процесуального права». Конституція України - як основа джерельної бази курсу «Конституційного процесуального права».

Поняття і предмет «Конституційного процесуального права» - як галузевої юридичної науки. Методологія, конкретні методи дослідження та завдання даної науки.

«Конституційне процесуальне право» - як навчальна дисципліна; «Конституційне процесуальне право» та інші дисципліни конституційно-правового циклу.

Тема 22. Конституційні процесуальні засади організації та діяльності Конституційного Суду України

Конституційно-правові основи порядку утворення Конституційного Суду України. Порядок обрання Голови Конституційного Суду України та його заступників. Утворення Колегій суддів Конституційного Суду України. Організація роботи Колегій суддів Конституційного Суду України.

Конституційне провадження в Україні: учасники, основні форми та етапи. Порядок звернення до Конституційного Суду України. Особливості реалізації суб'єктами конституційного провадження права на «Конституційне подання» та права на «Конституційне звернення».

Порядок відкриття провадження справ у Конституційному Суді України. Порядок розгляду справ на пленарному засіданні Конституційного Суду України. Порядок прийняття та процесуальні вимоги до змісту рішень, ухвал і висновків Конституційного Суду України.

Особливості провадження окремих категорій справ у Конституційному Суді України.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви модулів і тем	Кількість годин											
	Денна форма						Заочна форма					
	Усього	у тому числі					Усього	у тому числі				
л		п	лаб	інд	ср	л		п	лаб	інд	ср	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Модуль 1												
Тема 1.	6	2	2		2		6	1			1	4
Тема 2.	6	2	2			2	6	1			1	4
Тема 3.	6	2	2		2		6	1			1	4
Тема 4.	6	2	2			2	6	1			1	4
Тема 5.	6	2	2		2		6	1			1	4
Тема 6.	6	1	1			4	6	1			1	4
Тема 7.	6	1	1		2	2	6	1			1	4
Тема 8.	6	1	1			4	6	1			1	4
Тема 9.	6	1	1		2	2	6	1			1	4
Тема 10.	6	1	1			4	6	1			1	4
Тема 11.	6	1	1		2	2	6		2		1	4
Тема 12.	6	1	1			4	6	1			1	4
Тема 13.	6	1	1		2	2	6	1			1	4
Тема 14.	6	1	1			4	6		2		1	4
Тема 15.	6	1	1		2	2	6		2		1	4
Тема 16.	6	2	2			2	6		1		1	4
Тема 17.	6	2	2		1	1	6		1		1	4
Тема 18.	6	2	2			2	6		1		1	4
Тема 19.	6	2	2		1	1	6		1		1	4
Тема 20.	6	2	4				6		1		1	4
Разом за модулем 1	120	30	32		18	40	120	12	11		20	80
Модуль 2												
Тема 21.	15	2	2		1	10	15	1	2		1	10
Тема 22.	15	2	2		1	10	15	1	1		1	10
Разом за модулем 2	30	4	4		2	20	30	2	3		2	20
Усього годин	150	34	36		20	60	150	14	14		22	100

5. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Конституційне право України як провідна галузь національної системи права	Відповідно до структури навчальної дисципліни
2	Конституція України - Основний Закон суспільства і держави	
3	Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні	
4	Конституційно-правове регулювання інститутів безпосередньої демократії в Україні	
5	Конституційно-правовий статус Верховної Ради України	
6	Конституційно-правовий статус Президента України	
7	Конституційно-правовий статус органів виконавчої влади в Україні	
8	Конституційний контроль в Україні	
9	Конституційні основи місцевого самоврядування в Україні	
10	Предмет, джерела та система конституційного процесуального права	
11	Загальнотеоретичні аспекти організації і діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування в Україні	
12	Організація роботи Верховної Ради України	
13	Організація діяльності Президента України	
14	Організація діяльності виконавчої влади в Україні	
15	Предмет, джерела та система конституційного процесуального права	
16	Конституційні процесуальні засади організації та діяльності Конституційного Суду України	

6. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	<p style="text-align: center;">Конституційне право України як галузева юридична наука та навчальна дисципліна</p> <ul style="list-style-type: none"> - Завдання та функції науки конституційного права України. - Актуальні проблеми науки конституційного права України на сучасному етапі. - Джерела науки конституційного права України. 	Відповідно до структури навчальної дисципліни
2	<p style="text-align: center;">Конституційне право України як провідна галузь національної системи права</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття та класифікація норм конституційного права. - Український народ як первинний суб'єкт конституційно-правових відносин. - Поняття та класифікація об'єктів конституційно-правових відносин. 	
3	<p style="text-align: center;">Конституція України - Основний Закон суспільства і держави</p> <ul style="list-style-type: none"> - Конституція Пилипа Орлика 1710 р. як видатний пам'ятник українського конституціоналізму. - Конституційні акти Гетьманату й Директорії. - Основні етапи конституційного процесу в Україні. 	
4	<p style="text-align: center;">Засади конституційного ладу України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття конституційного ладу, його ознаки та умови. - Конституційне закріплення політичної системи України. - Економічна система України та її конституційно-правове регулювання. - Україна як соціальна держава. Конституційно-правові основи духовно-культурних відносин. - Система та зміст принципів, що становлять засади конституційного ладу України. 	
5	<p style="text-align: center;">Громадянство України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Принципи громадянства, передбачені законодавством України. - Прийняття до громадянства України. - Втрата громадянства України. 	
6	<p style="text-align: center;">Конституційно-правовий статус людини і громадянина в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Міжнародні акти в галузі прав людини. - Поняття та структура механізму захисту прав і свобод. - Еволюція конституційних прав і свобод. 	

	- Конституційно-правовий статус титульної нації та національних меншин.
7	<p align="center">Основи правового статусу іноземців та осіб без громадянства в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Режими, що застосовуються до іноземців та осіб без громадянства в Україні. - Основні (конституційні) права та свободи іноземців та осіб без громадянства в Україні. - Права та обов'язки біженців в Україні.
8	<p align="center">Конституційно-правовий статус громадських об'єднань в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Громадські об'єднання та держава: напрямки взаємодії. - Юридична відповідальність громадських об'єднань. - Особливості правового статусу молодіжних та дитячих громадських організацій.
9	<p align="center">Конституційно-правовий статус засобів масової інформації в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття інформації. Інформаційна політика України. Інформаційний суверенітет. - Джерела інформації. - Конституційно-правовий статус друкованих засобів масової інформації. - Конституційно-правовий статус аудіовізуальних засобів масової інформації.
10	<p align="center">Референдум як інститут безпосередньої демократії в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Референдум в Україні і зарубіжних країнах: порівняльно-правовий аналіз. - Організація та проведення референдумів в Україні. - Особливості проведення місцевих референдумів.
11	<p align="center">Виборче право України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Конституційно-правовий статус Центральної виборчої комісії. - Захист виборчих прав, відповідальність за порушення виборчого законодавства. - Підстави та порядок визнання виборів недійсними.
12	<p align="center">Конституційно-правовий статус Верховної Ради України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Парламент і парламентаризм: визначення понять та співвідношення, що між ними існує. - Класифікація парламентів за різними критеріями. - Правові акти Верховної Ради України. - Депутатська недоторканість: поняття, зміст, межі. - Гарантії діяльності депутатів Верховної Ради України.

	- Конституційно-правовий статус комітетів Верховної Ради України.	
13	<p>Конституційно-правовий статус Президента України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття інституту глави держави. Види глави держави в світовій практиці. - Правовий статус глави держави в умовах різних форм державного правління. - Акти Президента України. - Правовий статус Ради національної безпеки і оборони України. - Правовий статус Адміністрації Президента України. 	
14	<p>Конституційно-правовий статус Кабінету Міністрів України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Визначення виконавчої влади. Повноваження і функції виконавчої влади. - Програма діяльності уряду та її політико-правове значення. - Правовий статус Прем'єр-міністра. - Акти Кабінету Міністрів України. 	
15	<p>Конституційно-правовий статус органів судової влади і прокуратури в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Порядок створення судів в Україні. - Права та обов'язки суддів. - Правовий статус Вищої ради юстиції. 	
16	<p>Конституційний контроль в Україні</p> <ul style="list-style-type: none"> - Моделі конституційного контролю у світі. Особливості американської та європейської моделей конституційного контролю. - Процес становлення й розвитку органів конституційної юрисдикції в Україні. - Акти Конституційного Суду України. 	
17	<p>Предмет, джерела та система конституційного процесуального права</p> <ul style="list-style-type: none"> - Конституційні процесуальні норми, їх особливості та класифікація. - Відмінності норм конституційного процесуального права від норм матеріального права та процесуальних норм інших галузей права. - Проблеми реалізації конституційних процесуальних норм. 	
18	<p>Конституційні процесуальні засади організації та діяльності Конституційного Суду України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Конституційне провадження в Україні: учасники, основні форми та етапи. Порядок звернення до Конституційного Суду України. 	

	- Особливості реалізації суб'єктами конституційного провадження права на «Конституційне подання» та права на «Конституційне звернення».	
--	---	--

7. Теми лабораторних занять

-

8. Самостійна робота

Самостійна робота передбачає необхідність самостійного опанування здобувачем вищої освіти основними теоретичними положеннями, категоріями, термінами, що використовуються даною навчальною дисципліною, а також самостійне оволодіння основними методами наукового дослідження та розвитку самостійного теоретичного мислення.

Опрацьовуючи самостійно матеріал здобувачу вищої освіти бажано використовувати джерела, що запропоновані в загальному списку рекомендованих джерел.

Формами контролю виконання здобувачем вищої освіти самостійної роботи є усне або письмове опитування та перевірка правильності виконання навчальних завдань під час індивідуально-консультативної роботи викладача.

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Конституційний статус органів місцевого самоврядування - Нормативно-правові акти, які визначають правовий статус органів місцевого самоврядування в Україні, їх характеристика. - Конституційно-правовий статус депутатів місцевих рад. - Виконавчі комітети місцевих рад: порядок формування, структура, функції, повноваження.	Відповідно до структури навчальної дисципліни
2.	Предмет, джерела та система конституційного процесуального права: - Джерела конституційного процесуального права. - Конституційне процесуальне право як наука та навчальна дисципліна.	
3.	Загальнотеоретичні аспекти організації і діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування в Україні: - Принципи організації і діяльності органів державної влади. - Організаційно-правові та соціально-психологічні	

	методи діяльності органів державної влади.	
4.	Правова, територіальна та матеріально-фінансова основи організації та діяльності органів державної влади, органів влади Автономної Республіки Крим і органів місцевого самоврядування в Україні: <ul style="list-style-type: none"> - Принципи адміністративно - територіального устрою України. 	
5.	Організація роботи Верховної Ради України та її органів: <ul style="list-style-type: none"> - Правові форми діяльності Верховної Ради України. - Організація роботи голови Верховної Ради України. - Порядок утворення, система, склад та структура комітетів Верховної Ради України. 	
6.	Законодавчий процес: <ul style="list-style-type: none"> - Законодавча ініціатива: поняття, суб'єкти та процедура реалізації. - Порядок підписання і оприлюднення (промульгації) законів. - Повторний розгляд Верховною Радою України законів, повернених Президентом України. 	
7.	Організація діяльності комітетів та тимчасових комісій Верховної Ради України: <ul style="list-style-type: none"> - Організація роботи тимчасових комісій Верховної Ради України. - Слухання у комітетах Верховної Ради України. 	
8.	Організація роботи народних депутатів України: <ul style="list-style-type: none"> - Депутатський запит та депутатське звернення. - Організація роботи народного депутата України з виборцями. 	
9.	Взаємовідносини Верховної Ради України з Президентом України, Кабінетом Міністрів України та судами: <ul style="list-style-type: none"> - Відносини Верховної Ради України з Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. - Відносини Верховної Ради України з Кабінетом Міністрів України. 	
10.	Організація діяльності Президента України: <ul style="list-style-type: none"> - Процедура вступу на пост новообраного Президента України. - Організація роботи Адміністрації Президента України. - Організація роботи Ради національної безпеки і оборони України. 	

11.	<p>Організація діяльності виконавчої влади в Україні:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Структура, функції та організація роботи апарату Кабінету Міністрів України. - Структура центральних органів виконавчої влади. - Порядок призначення й усунення з посад голів місцевих державних адміністрацій. - Структура Харківської обласної державної адміністрації. 	
12.	<p>Предмет, джерела та система конституційного процесуального права</p> <ul style="list-style-type: none"> - Поняття та види конституційних процедур. Відповідальність у конституційно-процесуальному праві. - Джерела «Конституційного процесуального права». Конституція України - як основа джерельної бази курсу «Конституційного процесуального права». 	
13.	<p>Конституційні процесуальні засади організації та діяльності Конституційного Суду України</p> <ul style="list-style-type: none"> - Порядок відкриття провадження справ у Конституційному Суді України. - Порядок розгляду справ на пленарному засіданні Конституційного Суду України. - Порядок прийняття та процесуальні вимоги до змісту рішень, ухвал і висновків Конституційного Суду України. - Особливості провадження окремих категорій справ у Конституційному Суді України. 	

9. Індивідуальні завдання

- Скласти анотацію до підручника, навчального посібника, монографії запропонованих викладачем.
- Скласти бібліографію з теми, запропонованої викладачем.

10. Методи навчання

При викладанні навчальної дисципліни використовуються інформаційний (наочний) та проблемний методи навчання:

- лекції, семінари, практичні заняття, підготовка доповідей, самостійна робота зд;
- консультація викладача з питань підготовки до семінарських та практичних занять, виконання ІНДЗ за змістом тем;
- індивідуальна співбесіда за програмовим змістом дисципліни, перевірка завдань для самостійної роботи здобувачів вищої освіти визначених у семінарських заняттях з метою підвищення рейтингу успішності здобувачів вищої освіти.

11. Критерії оцінювання

Оцінювання рівня опанування здобувачем вищої освіти матеріалу навчальної дисципліни проводиться шляхом поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль здійснюється у процесі вивчення дисципліни з метою виявлення ступеню розуміння здобувачем вищої освіти засвоєного навчального матеріалу та вміння застосовувати його у практичній роботі. Поточний контроль здійснюється під час проведення навчальних занять не може перевищувати:

- за змістовим модулем №1: робота на семінарських заняттях - 15 балів; самостійна робота – 15 балів; модульна контрольна робота – 15 балів;

- за змістовим модулем №2: робота на семінарських заняттях - 15 балів; самостійна робота – 15 балів; модульна контрольна робота – 15 балів;

ІНДЗ – 15 балів.

Підсумковий контроль у вигляді екзамену оцінюється в 10 балів.

Критерії оцінювання усної відповіді студента на семінарському занятті:

Для визначення ступеня засвоєння навчального матеріалу та подальшого його оцінювання на семінарському чи практичному занятті слід врахувати певні рівні знань:

Теоретична відповідь

5 балів (високий рівень) – вичерпна і глибока відповідь на питання семінарського заняття. Здобувач вищої освіти виявив всебічне, систематичне й глибоке знання матеріалу, глибоко засвоїв основну й додаткову літературу з теми, рекомендовану планом. Доповідає активно й упевнено, не прив'язаний до конспекту. Відповідь вирізняється багатством і точністю використаних термінів. Матеріал викладається послідовно й логічно. У розумінні та викладі навчального матеріалу здобувач вищої освіти виявляє науковий підхід і творчі здібності. Після завершення доповіді відповідає на всі питання викладача та одногрупників.

4 бали (добрий рівень) – здобувач вищої освіти виявляє достатньо повне знання матеріалу, не припускається у відповіді суттєвих неточностей, засвоїв основну літературу, рекомендовану викладачем у плані семінарського чи практичного заняття, але не має достатніх знань для формулювання висновків, поєднання теоретичних знань із практичними прикладами. Дає відповіді на запитання викладача та одногрупників. Часто звертається до конспекту.

3 бали (задовільний рівень) – здобувач вищої освіти виявляє знання матеріалу в обсязі, достатньому для подальшого навчання і роботи за спеціальністю. Під час відповіді прикутий до конспекту, без допомоги якого матеріалом володіє не достатньо, припускається помилок. Відповідає на поставлені запитання з помилками, однак спроможний зі сторонньою допомогою виправити їх. Тобто володіє навчальним матеріалом поверхово і фрагментарно на репродуктивному рівні або володіє частиною навчального матеріалу.

0 балів (незадовільний рівень) – здобувач вищої освіти не засвоїв програмний матеріал. Відсутнє розуміння основної термінології. На запитання викладача та одногрупників відповісти не може. Відповіді немає або вона абсолютно не розкриває сутності питання. Практичне завдання не виконано.

2.Тест: правильне вирішення тесту оцінюється в 1 бал.

3.Задача: вважається вирішеною і оцінюється:

5 балів (високий рівень) – здобувач вищої освіти повністю правильно вирішив задачу, надав відповіді на всі поставлені в умовах питання, з посиланням на чинні нормативно-правові акти;

4 бали (добрий рівень) – здобувач вищої освіти повністю правильно вирішив задачу, надав відповіді на всі поставлені в умовах питання, але не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти чи допустив незначні помилки;

3 бали (задовільний рівень) – здобувач вищої освіти надав відповіді не на всі поставлені в умовах питання, чи не зробив посиланням на чинні нормативно-правові акти, чи допустив значні помилки;

0 балів (незадовільний рівень) – здобувач вищої освіти не правильно вирішив задачу.

Критерії оцінювання самостійної роботи

Самостійна робота здобувача вищої освіти включає кількість завдання з кожної теми дисципліни, які оформлюються у вигляді письмової відповіді, тематичних кросвордів, відеофільмів, презентацій тощо.

Максимальна кількість балів, яку здобувач вищої освіти може отримати за виконання самостійної роботи, за змістовим модулем №1 не може перевищувати – 15 балів, за змістовим модулем №2 – 15 балів.

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

1. Письмові завдання

(В залежності від кількості балів, які відводить викладач)

- **9-10 балів – «5» відмінно** – здобувач вищої освіти відповів на всі питання та його відповідь містить повне, розгорнуте, правильне та обґрунтоване викладення матеріалу; правильно сформульовані відповідні тлумачення; містить порядок з теоретичним матеріалом фактичні дані, тощо; матеріал викладений логічно і грамотно.

- **7-8 балів - «4» добре** – здобувач вищої освіти відповів на всі запитання, однак відповідь на кожне з питань має такі недоліки: є неповною, є не зовсім правильною: наявні недоліки у розкритті змісту понять, назв та сутності, нечіткі характеристики відповідних явищ; не містить посилань на нормативно-правові акти (у разі необхідності), інші джерела, викладена з порушенням логіки подання матеріалу.

- **5-6 балів – «3» задовільно** – здобувач вищої освіти відповів на поставлені запитання, проте відповідь є неправильною або частково розкриває питання, які свідчать про поверхове знання матеріалу у студента, або незнання основних положень тем модулю.

- **0-4 балів – «0» незадовільно** – здобувач вищої освіти відповідає на поставлені запитання, проте відповідь є неправильною або частково розкриває питання, допущені грубі змістовні помилки, які свідчать про відсутність знань у студента, або їх безсистемність та поверховість, незнання основних положень тем модулю.

2. У вигляді тестових завдань:

9-10 балів – «5» відмінно;

7-8 балів – «4» добре;

5-6 балів – «3» задовільно;

0-4 балів – «0» незадовільно.

Критерії оцінювання індивідуального науково-дослідного завдання

Оцінка ІНДЗ здійснюється з урахуванням відповідності вимогам щодо змісту та оформленню. Максимальна кількість балів, яку студент може отримати за підготовку за змістовим модулем №1 не може перевищувати загалом 5 балів, за змістовим модулем №2 – 5 балів:

1 бал – належне оформлення реферативного повідомлення;

1 бал – глибока проробка теми (наявність достатньої кількості літературних джерел, наявність ґрунтовних висновків);

1 бал – теоретична обґрунтованість теми, визначення її актуальності, мети, завдань, чітко розроблений науковий апарат;

2 бали – грамотна і аргументована презентація реферату.

Кожну оцінку викладач повинен аргументовано мотивувати.

Підсумковий контроль проводиться у формі екзамену. Кожен екзаменаційний білет з дисципліни містить 2 теоретичні питання і 10 тестових завдань. Відповідь оцінюється в 10 балів: теоретичні питання - 5 балів, тестові завдання - 5 балів. Оцінювання теоретичних питань відбувається залежно від повноти і правильності відповіді. Кожна правильна відповідь на тестове завдання оцінюється в 0,5 балів.

Оцінювання відповіді на теоретичні питання відбувається за наступними критеріями:

5 балів	теоретичні питання розкрито в повному обсязі, відповідь на питання викладено в логічній послідовності, зроблено правильні висновки
4-3 бали	теоретичні питання розкрито майже в повному обсязі, але матеріал викладено в недостатній логічній послідовності або зроблені неправильні висновки
2-1	значна частина теоретичних питань не була висвітлена

бали	
0 балів	більша частина питань не була висвітлена або питання повністю не розкриті

12. Засоби оцінювання

Опитування та доповіді на семінарських чи практичних заняттях, тестування, вирішення практичних задач, оцінка за реферат, оцінка за самостійну роботу, оцінка за виконане індивідуальне завдання, модульні контрольні роботи, залік, екзамен.

Систему контролю складають: екзамен, усне опитування (співбесіда), реферати, електронні презентації, семінари.

Контрольні питання з дисципліни

Змістовий модуль 1

14. Поняття конституційного права України як науки та навчальної дисципліни.
15. Об'єкт і предмет науки конституційного права України.
16. Політико-правові явища (конституційно-правові відносини, конституційно-правові норми, конституційно-правова практика та конституційно-правові доктрини) як предмет науки конституційного права України.
17. Завдання та функції науки конституційного права України.
18. Евристична, гносеологічна та онтологічна функції науки конституційного права України.
19. Інструментальна, прогностична та ідеологічно-виховна (світоглядна) функції науки конституційного права України.
20. Система науки конституційного права України.
21. Предметний підхід до характеристики системи науки конституційного права України. Принципи і теорії в системі науки конституційного права України.
22. Основні підсистеми науки конституційного права України: наукові дисципліни, наукові підгалузі, проблемні напрямки.
23. Методологія науки конституційного права України.
24. Принципи конституційно-правових досліджень.
25. Філософські підходи, загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання в науці конституційного права України.
26. Джерела науки конституційного права України.
27. Поняття конституційної юрисдикції та конституційного контролю.
28. Види конституційного контролю в Україні.
29. Конституційний контроль за часом використання, за правовими наслідками, за формою. Конституційний Суд України як єдиний орган конституційної юрисдикції.
30. Порядок формування Конституційного Суду України.

31. Юридичні вимоги до кандидатів на посаду судді Конституційного Суду України.
32. Правовий статус суддів Конституційного Суду України.
33. Права та обов'язки суддів Конституційного Суду України, гарантії їх діяльності.
34. Підстави та порядок дострокового припинення повноважень суддів Конституційного Суду України.
35. Функції та повноваження Конституційного Суду України.
36. Фактори, що обумовлюють необхідність тлумачення Конституції та законів України.
37. Підстави визнання правового акту неконституційним та його юридичні наслідки. Конституційність міжнародних договорів України.
38. Роль Конституційного Суду України у процедурі внесення змін до Конституції України та у процедурі імпічменту.
39. Конституційне провадження, його форми і стадії. Суб'єкти і предмет конституційного подання і конституційного звернення.
40. Акти Конституційного Суду України, їх правова природа і значення для політико-правової теорії та практики.

Змістовий модуль 2

1. Системно-структурна характеристика «Конституційного процесуального права» як галузі права та законодавства.
2. Конституційні процесуальні норми, їх особливості та класифікація.
3. Відмінності норм конституційного процесуального права від норм матеріального права та процесуальних норм інших галузей права.
4. Проблеми реалізації конституційних процесуальних норм.
5. Конституційні процесуальні відносини: поняття та зміст, суб'єкти та об'єкти.
6. Юридичні факти.
7. Конституційні процесуальні строки: поняття, види, початок і перебіг.
8. Поняття та види конституційних процедур.
9. Відповідальність у конституційно-процесуальному праві.
10. Джерела «Конституційного процесуального права».
11. Конституція України - як основа джерельної бази курсу «Конституційного процесуального права».
12. Поняття і предмет «Конституційного процесуального права» - як галузевої юридичної науки.
13. Методологія, конкретні методи дослідження та завдання даної науки.
14. «Конституційне процесуальне право» - як навчальна дисципліна; «Конституційне процесуальне право» та інші дисципліни конституційно-правового циклу.

15. Конституційно-правові основи порядку утворення Конституційного Суду України.
16. Порядок обрання Голови Конституційного Суду України та його заступників. Утворення Колегій суддів Конституційного Суду України.
17. Організація роботи Колегій суддів Конституційного Суду України.
18. Конституційне провадження в Україні: учасники, основні форми та етапи.
19. Порядок звернення до Конституційного Суду України.
20. Особливості реалізації суб'єктами конституційного провадження права на «Конституційне подання» та права на «Конституційне звернення».
21. Порядок відкриття провадження справ у Конституційному Суді України.
22. Порядок розгляду справ на пленарному засіданні Конституційного Суду України.
23. Порядок прийняття та процесуальні вимоги до змісту рішень, ухвал і висновків Конституційного Суду України.
24. Особливості провадження окремих категорій справ у Конституційному Суді України.

13. Розподіл балів, які отримують студенти

Залік, екзамен

Поточне тестування та самостійна робота		Підсумковий семестровий контроль (екзамен)	Сума
Модуль 1	Модуль 2	10	100
45	45		

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсової роботи, практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано

82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

14. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення
Персональні комп'ютери з програмним забезпеченням MS Word.
Дистанційний курс на платформі Moodle/

15. Рекомендовані джерела інформації

Нормативно-правові акти

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.
2. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1990. - № 31. - Ст. 429.
3. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 38. - Ст. 502.
4. Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13.- Ст. 65.
5. Закон України «Про громадські об'єднання» від 22 березня 2012 р. № 5026-VI // Офіційний вісник України. – 2012. - № 30. – Ст. 1097.
6. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст. 118.
7. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. № 281-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999.-№1.- Ст. 2.
8. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. № 987-XII (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 25. - Ст.

283.

9. Закон України «Про засади державної мовної політики» від 3 липня 2012 р. № 5029-VI [Електронний ресурс] - Режим доступу: // <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5029-17/page2>.

10. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. № 1286-XII (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 33. - Ст. 443.

11. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 р. № 1932-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 36. - Ст. 448.

12. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-VI // Голос України від 10.12.2011. - № 234.

13. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. № 474-XIV в ред. Закону від 18 березня 2004 р. № 1630-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 20-21. - Ст. 291..

14. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 № 2487-VI // Голос України від 31.07.2010 - № 141.

15. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04 квітня 1995 р. № 116/95-ВР в ред. Закону № 3277-IV від 22 грудня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 17. - Ст. 146.

16. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.

17. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р. № 2790-XII (в ред. Закону від 22 березня 2001 р. № 2328-III) // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 42. - Ст. 212.

18. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст. 99.

19. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI // Офіційний вісник України. - 2010 р. - № 79. - Ст. 2792.

20. Закон України «Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 20-21 - Ст. 190.

21. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст. 272.

22. Закон України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 5-6. - ст.43.

23. Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15 січня 1999 р. № 401-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - № 11.-Ст.79.

24. Закон України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 22 грудня 2006 р. № 533-V // Відомості Верховної Ради України. - 2007 - № 14. - Ст. 168.

25. Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 р. № 90/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст. 191.

26. Закон України «Про Раду Міністрів Автономної Республіки Крим» від 16 червня 2011 р. № 3530-VI // Офіційний вісник України. - 2011. - № 53. - Ст. 2090.

27. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №24. - Ст. 170.

28. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 року № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 38. - Ст. 534.

29. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р. № 93-IV // Відомості Верховної Ради України. - 2002. - № 40. - Ст. 290.

30. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 650.

31. Закон України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 1. - Ст. 1.

32. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 650.

33. Закон України «Про Раду національної безпеки і оборони України» від 5 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 35. - Ст. 237.

34. Закон України «Про Рахункову палату» від 11 липня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 43. - Ст. 212.

35. Закон України «Про центральні органи виконавчої влади» від 17 березня 2011 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2011. - № 38. - Ст. 385.

33. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 30. - Ст. 141.

34. Декларація про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. // Відомості Верховної Ради УРСР. - 1990. - № 31. - Ст. 429.

35. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 38. - Ст. 502.

36. Закон України «Про громадянство України» від 18 січня 2001 р. № 2235-III (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 13. - Ст. 65; 2005. - № 30. - Ст. 408.; 2007. - № 33. - ст.442.

37. Закон України «Про об'єднання громадян» від 16 червня 1992 р. № 2460-XII (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 34. - Ст. 504; 1993. - № 46. - Ст. 427; 1998. - № 10. - Ст. 36; 1999. - № 26. - Ст. 220; 2001. - № 9. - Ст. 38; 2001. - № 44. - Ст. 232; 2003. - № 27. - Ст. 209; 2003. - № 30. - Ст. 247; 2005. - № 11. - Ст. 205; 2005. - №51.-Ст. 550; 2006. - № 26. - Ст. 215; 2008. - № 25. - Ст. 240; 2009. - № 32-33. - Ст. 485.

38. Закон України «Про політичні партії в Україні» від 5 квітня 2001 р. № 2365-III // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 23. - Ст. 118; 2004. - № 15. - Ст.

218; 2004. - № 27-28. - Ст. 366; 2005.- № 34. - Ст. 437; 2005. - № 38-39. - Ст. 449; 2007. - № 7-8. – Ст. 66.; 2008. - № 5-6, 7-8. – Ст. 178; 2009. - № 36-37. – Ст. 511.

39. Закон України «Про молодіжні та дитячі громадські організації» від 1 грудня 1998 р. № 281-ХІУ // Відомості Верховної Ради України. - 1999.-№1.- Ст. 2; 2006 - № 50. – Ст. 501.

40. Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації» від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 25. - Ст. 283; 1992. - № 20. - Ст. 277; 1992. - № 30.- 418; 1993. - № 26. - Ст. 277; 1994. - № 13. - Ст. 66; 1996. - № 3. - Ст. 11; 1997.-№8.-Ст. 62; 2003.-№10-11.-Ст. 87.

41. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 3 липня 1991 р. № 1286-ХІІ (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1991. - № 33. - Ст. 443; 1992. - № 35. - Ст. 515; 2001. - № 49. - Ст. 259.

42. Закон України «Про Центральну виборчу комісію» від 30 червня 2004 р. № 1932-ІV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 36. - Ст. 448; 2007. - № 7-8. – Ст. 66; 2007. - № 13. – Ст.134; 2007. - № 20. – Ст. 282; 2007. - № 28. – Ст. 382.

43. Закон України «Про вибори народних депутатів України» від 17 листопада 2011 р. № 4061-УІ // Голос України. – від 10.12.2011. - № 234.

44. Закон України «Про вибори Президента України» від 5 березня 1999 р. №474-ХІУ в ред. Закону від 18 березня 2004 р. № 1630-ІV // Відомості Верховної Ради України. - 2004. - № 20-21. - Ст. 291.; 2009. - № 36-37.- ст.511; 2009. - № 50. - Ст. 754; 2010. - № 13. – Ст. 127.

45. Закон України «Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів» від 10 липня 2010 № 2487-VI // Голос України від 31.07.2010 - № 141.

46. Закон України «Про комітети Верховної Ради України» від 04 квітня 1995 р. № 116/95-ВР в ред. Закону № 3277-ІV від 22 грудня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. - 2006. - № 17. - Ст. 146; 2009. - № 4. – Ст. 34.

47. Закон України «Про Регламент Верховної Ради України» від 10 лютого 2010 № 1861-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2010. - № 14-15, № 16-17. - Ст. 133.

48. Закон України «Про статус народного депутата України» від 17 листопада 1992 р. № 2790-ХІІ (в ред. Закону від 22 березня 2001 р. № 2328-ІІІ), із змін. // Відомості Верховної Ради України. - 2001. - № 42. - Ст. 212; 2002. - № 35. - Ст. 264; 2002. - № 43. - Ст. 314; 2004. - № 22. - Ст. 315; 2005. - № 9. - Ст. 173; 2005. - № 4. - Ст. 100; 2005. - № 34. - Ст. 445; 2006. - № 22. – Ст. 180; 2006. - № 9, 10-11. – Ст. 96; 2007. - № 7-8. – Ст. 66; 2008. - № 5-6, 7-8. – Ст. 78; 2009. - № 26. – Ст. 318; 2009. - № 36-37. – Ст. 511; 2009. - № 38. - Ст. 535.

49. Закон України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини» від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 20. - Ст. 99.

50. Закон України «Про Кабінет Міністрів України» від 7 жовтня 2010 р. № 2591-VI // Офіційний вісник України. - 2010 р. - № 79. – Ст. 2792.

51. Закон України „Про місцеві державні адміністрації» від 9 квітня 1999 р. №

586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 20-21 - Ст. 190; 2001. - № 31. – Ст. 149; 2001. - № 32. – Ст. 172; 2003. - № 24. – Ст. 159; 2004. - № 6.- Ст. 138; 2004. - № 23. – С. 123; 2006 - № 12. – Ст. 104; 2007. - № 11. – Ст. 94; 2007. - № 34. – Ст. 444; 2008. - № 27-28. – Ст. 253; 2009. - № 24. – Ст. 297; 2010. - № 8. – Ст. 54; 2010. - № 10. – Ст. 107.

52. Закон України «Про Конституційний Суд України» від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1996. - № 49. - Ст. 272; 2006. - № 42. – Ст. 383; 2006. - № 41. – Ст. 355; 2009. - № 31. – Ст. 461.

53. Закон України «Про затвердження Конституції Автономної Республіки Крим» // Відомості Верховної Ради України. – 1999. - № 5-6. - ст.43.

54. Закон України «Про столицю України - місто-герой Київ» від 15 січня 1999 р. № 401-XIV // Відомості Верховної Ради України. - 1999. - №11.-Ст.79; 2007. -№ 34.- Ст.444; 2008. -№5-6; 7-8.-Ст.148; 2008. -№ 48.-Ст.358; 2009. -№ 19.-Ст.257.

55. Закон України «Про статус депутата Верховної Ради Автономної Республіки Крим» від 22 грудня 2006 р. № 533-V // Відомості Верховної Ради України. - 2007 - № 14. - Ст. 168.

56. Закон України «Про Верховну Раду Автономної Республіки Крим» від 10 лютого 1998 р. № 90/98-ВР // Відомості Верховної Ради України. - 1998. - № 29. - Ст. 191; 2007. - № 13. - Ст. 134; 2009. - № 31. - Ст. 460.

57. Закон України «Про Раду Міністрів Автономної Республіки Крим» від 16 червня 2011 р. № 3530-VI // Офіційний вісник України. - 2011. - № 53. - Ст. 2090.

58. Закон України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1997. - №24. - Ст. 170; 1998. - № 48. - Ст. 292; 1999. - №41. - Ст. 372; 2000. - № 9. - Ст. 67; 2000. - № 46. - Ст. 393; 2001. - № 9. -Ст. 39; 2001. - № 31. - Ст. 149; 2001. - № 32. - Ст. 172; 2001. - № 33. - Ст. 175; 2001. - № 49. - Ст. 259; 2003. - № 4. - Ст. 31; 2003. - № 24. - Ст. 159; 2003. - № 27. - Ст. 209; 2003. - № 28. - Ст. 216; 2003. - № 37. - Ст. 301; 2003. - № 45. - Ст. 360; 2004. - № 9. - Ст. 79; 2004. - № 15. - Ст. 228; 2004. - № 19. - Ст. 259; 2004. - № 23. - Ст. 323; 2005. - № 9. - Ст. 172; 2005. - № 7-8. - Ст. 162; 2005. - № 18-19. - Ст. 267; 2005. - № 21. -Ст. 303; 2006. - № 2-3. – Ст. 35; 2006. - № 12. – Ст. 104; 2007. - № 15. – Ст. 194; 2007. - № 20. – Ст. 282; 2007. - № 25. – Ст. 340; 2008. - № 27-28. – Ст. 253; 2008. - № 48. – Ст. 358; 2009. - № 6. – Ст. 19; 2009. - № 19. – Ст. 260; 2009. - № 32-33. – Ст. 485; 2009. - № 36-37. – Ст. 511; 2009. - № 38. – Ст. 534; 2010. - № 10. – Ст. 107; 2010. - № 18. – Ст. 141; 2010. - № 34. – Ст. 486.

59. Закон України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» від 16 квітня 2009 року № 1275-VI // Відомості Верховної Ради України. - 2009. - № 38. - Ст. 534.

60. Закон України «Про статус депутатів місцевих рад» від 11 липня 2002 р. № 93-IV (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 2002. -№ 40. - Ст. 290; 2004. - № 14. - Ст. 196; 2004. - № 22. - Ст. 316; 2005. -№51. - Ст. 552; 2006. -№ 16. - Ст. 133; 2006. -№ 21. - Ст. 171; 2007. -№ 12. - Ст. 110; 2007. - № 13. - Ст. 134; 2009. - № 19. - Ст. 260.

61. Закон України „Про інформацію" від 2 жовтня 1992 р. № 2657-XII

(із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1992. - № 48. - Ст. 650; 2000. - № 27. - Ст. 213; 2002. - № 29. - Ст. 194; 2003. - № 28. - Ст. 214; 2004. - № 11. - Ст. 141; 2004. - № 32. - Ст. 394; 2005. - № 33. - Ст. 429.

62. Закон України „Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні" від 16 листопада 1992 р. № 2782-ХІІ (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1993. - № 1. - Ст. 1; 1993. - № 46. - Ст. 427; 1997. - № 15. - Ст. 115; 2003. - № 29. - Ст. 234; 2003. - № 30. - Ст. 247; 2004. - № 7. - Ст. 51; 2004. - № 11. - Ст. 141; 2004. - № 32. - Ст. 394.

63. Закон України «Про телебачення і радіомовлення» від 21 грудня 1993 р. № 3759-ХІІ (із змін.) // Відомості Верховної Ради України. - 1994. - № 10. - Ст. 43; 1995. - № 13. - Ст. 85; 1996. - № 5. - Ст. 18; 1997. - № 15. - Ст. 115; 1998. - № 2. - Ст. 6; 1998. - № 34. - Ст. 233; 1998. - № 49. - Ст. 302; 1999. - № 41. - Ст. 373; 2000. - № 27. - Ст. 213; 2000. - № 32. - Ст. 257; 2002. - № 2. - Ст. 5; 2002. - № 16. - Ст. 114; 2003. - № 29. - Ст. 234; 2003. - № 30. - Ст. 247; 2003. - № 37. - Ст. 303; 2004. - № 13. - Ст. 181; 2004. - № 16. - Ст. 238; 2005. - № 52. - Ст. 566.

Базові

1. Конституція України у судових рішеннях: / М.П.Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С.Терлецький. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 432 с.

2. Гольдман Ю.Н., Гольдман О.Ю. Конституционное право Украины: Учеб. пос. - Х.: Райдер, 2003. – 634 с.

3. Коментар до Конституції України / Ред. кол.: В.Ф. Опришко (голова), Л.Є. Горьовий, М.І. Корнієнко та ін. - К.: Ін-т зак-ства Верховної Ради України, 1996.

Допоміжні

1. Бабенко К. А. Конституційні засади розвитку і регулювання політико-правових відносин в Україні [Текст] : монографія / К. А. Бабенко ; наук. ред. О. В. Скрипнюк. - К. : Ін Юре, 2008. - 480 с.

2. Бандурка О. М. Парламентаризм в Україні : становлення і розвиток : [монографія] / О. М. Бандурка, Ю. Д. Древаль – Харків : Ун-т внутр. справ, 1999. – 288 с.

3. Барабаш Ю. Г. Парламентський контроль в Україні (конституційно-правовий аспект) : [монографія] / Ю. Г. Барабаш. – Х. : Легас, 2004. – 246 с.

4. Бесчастний В. М. Роль і перспективи правового інституту омбудсмана (уповноваженого з прав людини) у захисті прав і свобод громадян в Україні [Текст] : монографія / Бесчастний В. М., Субботін В. М. - Донецьк : Ноулідж, Донець, від-ня, 2010. - 159 с.

5. Борденюк В.І. Місцеве самоврядування та державне управління: конституційно-правові основи співвідношення та взаємодії : Монографія /

В.І. Борденюк. – К. : Парламентське вид-во, 2007. – 576 с.

6. Виборче право України : Навчальний посібник / За ред. В.Ф. Погорілка, М.І. Ставнійчук. - К. : Парламентське вид-во, 2003. – 383 с.

7. Воронов М.М. Законодавча влада у системі державної влади // Вісник Національного університету внутрішніх справ. - 1997. - № 2. - С. 124-130.

8. Головін А. С. Захист прав і свобод людини і громадянина при здійсненні правосуддя в рішеннях Конституційного Суду України / А. С. Головін. – К. : Логос, 2011. – 307 с.

9. Григорук Н. Гарантії діяльності народних депутатів України // Вісник Луганського інституту внутр. справ МВС України. - 2001. - № 2. - С.69-76.

10. Джерела конституційного права України / Ю. С. Шемшученко, Н. М. Пархоменко, О. В. Скрипнюк [та ін.]. – К. : Наук. думка, 2010. – 710 с.

11. Єзеров А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні : Монографія. / А. Єзеров. – Одеса: Юридична література, 2008. – 240 с.

12. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми). / В.С. Журавський. – К.: Парламентське вид-во, 2002. – 343 с.

13. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні : Монографія / Т.М. Заворотченко. – Д. : Вид-во дніпропетр. нац. ун-т., 2007. – 256 с.

14. Законодавча діяльність в Україні: стан, пріоритети, шляхи вдосконалення (за матеріалами Верховної Ради України четвертого і п'ятого скликань) / О. В. Богачова, В. С. Журавський, О. В. Зайчук [та ін.]; за заг. ред. В. М. Литвина; Ін-т законодавства Верховної Ради України. - К.: Фенікс, 2007. – 576 с.

15. Законотворчість: контрольні функції Парламенту [Текст] / заг. ред. і упоряд. Д. Ковриженко, Е. Рахімкулова ; Програма сприяння Парламенту України, Лабораторія законодавчих ініціатив. - К. : [Заповіт], 2006. - 108 с.

16. Кампо В. Деякі проблеми розвитку конституційної юстиції в Україні / В. Кампо // Право України. – 2010. - №6. – С. 60-69.

17. Карпачова Н.І. Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. Перша щорічна доповідь уповноваженого Верховної Ради України з прав людини [Текст] / Н. І. Карпачова ; Уповноважений Верхов. Ради України з прав людини. – 2-ге вид. – Х. : Консум, 2001. – 464 с.

18. Ківалов С. В. Парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади в Україні [Текст] : Історія, теорія, перспективи / С. В. Ківалов, І. К. Залобовська. - О. : Юридична література, 2004. - 150 с.

19. Коваленко А.А. Розвиток виконавчої влади в Україні на сучасному етапі: теорія і практика: Моногр. / А.а. Коваленко. – К., 2002. – 512 с.

20. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні / М.О. Баймуратов, Ю.О. Волошин, Н.В. Воротіна та ін. – К. : Юрид. думка, 2008. – 251 с.

21. Копиленко О.Л. Автономна Республіка Крим: проблеми правового статусу / О.Л. Копиленко. – К.: Таксон, 2002. – 342 с.
22. Краснов М. А., Кряжков В. А. Толковый словарь конституционных терминов и понятий. - СПб.: Издательство Р. Асланова «Юридический центр Пресс», 2004. – 418 с.
23. Майданник О. О. Парламентський контроль в Україні [Текст] / О. О. Майданник ; Національний педагогічний ун-т ім. М.П.Драгоманова. - К. : [б.в.], 2004. - 320 с.
24. Марцеляк О.В. Комітети Верховної Ради України: система, структура та роль у здійсненні основних функцій парламенту // Право і безпека. - 2005. - Т.4. - № 4. - С.7-10.
25. Марцеляк О.В. Інститут омбудсмана : теорія і практика / О.В. Марцеляк ; відп. ред. член-кор. АПрН України О.Н. Ярмиш : Монографія. – Х. : Вид-во Нац. ун-ту внутр. справ, 2004. – 450 с.